

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ КАЛІГРАФІЇ В КНР

SYSTEMATIC APPROACH AS A BASIS FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE CALLIGRAPHY TEACHERS IN THE CHINA

У статті розглядаються актуальні питання підготовки педагогічних кадрів у Китайській Народній Республіці як одного з загальнонаціональних пріоритетів. Спираючись на аналіз науково-педагогічних досліджень, автор робить висновок, що процес професійної підготовки вчителів каліграфії здебільшого акцентується на формуванні фахової (каліграфія), а не педагогічної компетентності. Автор надає своє тлумачення феномену «професійна компетентність майбутнього вчителя каліграфії» як інтегрованої професійно-особистісної характеристики, провідною якістю якої є практична готовність фахівця до реалізації професійної естетично-педагогічної діяльності з навчання каліграфії на основі інтеграції психолого-педагогічних і спеціальних здібностей, здобутих професійних знань, умінь і навичок, накопиченого досвіду. Визначає структуру професійної компетентності майбутніх учителів каліграфії на основі системного підходу, який обґрунтовує системно-цілісну природу педагогічних явищ і процесів, відображає їх загальний зв'язок і взаємообумовленість. З цих позицій професійна компетентність майбутніх вчителів каліграфії розглядається як цілісна багатокomпонентна функціональна система, чинники якої є взаємодоповнюючими та взаємозалежними. Автор презентує таку структуру професійної компетентності майбутніх учителів каліграфії: особистісний компонент (показники: мотиваційний, ціннісний та професійно значущі якості особистості), когнітивний (професійно значущі знання і вміння) та професійно-діяльнісний (функціональний, комунікативний та рефлексивний показники).

Автор доходить висновку, що запропонована компонентна структура професійної компетентності повністю розкриває її внутрішню будову, демонструє природу її суттєвих характеристик та органічний взаємозв'язок структурних компонентів, що уможливорює пошук шляхів вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів каліграфії у закладах вищої освіти Китаю.

Ключові слова: науково-методологічні підходи, системний підхід, професійна підго-

товка майбутніх вчителів, професійна компетентність майбутніх вчителів каліграфії.

The article examines the current issues of teacher training in the People's Republic of China as one of the national priorities. Based on the analysis of scientific and pedagogical research, the author concludes that the process of professional training of calligraphy teachers is mainly focused on the formation of professional (calligraphy) rather than pedagogical competence. The author provides her interpretation of the phenomenon of «professional competence of a future calligraphy teacher» as an integrated professional and personal characteristic, the leading quality of which is the practical readiness of a specialist to implement professional aesthetic and pedagogical activities in teaching calligraphy based on the integration of psychological, pedagogical and special abilities, acquired professional knowledge, skills and experience. The article defines the structure of future calligraphy teachers' professional competence on the basis of a systematic approach that substantiates the systemic and holistic nature of pedagogical phenomena and processes, reflects their general connection and interdependence. From this point of view, the professional competence of future calligraphy teachers is considered as an integral multicomponent functional system, the factors of which are complementary and interdependent. The author presents the following structure of future calligraphy teachers' professional competence: personal component (indicators: motivational, value and professionally significant personality qualities), cognitive (professionally significant knowledge and skills) and professional and activity (functional, communicative and reflective indicators).

The author comes to the conclusion that the proposed component structure of professional competence fully reveals its internal structure, demonstrates the nature of its essential characteristics and the organic interaction of structural components, which makes it possible to find ways to improve the professional training of future calligraphy teachers in Chinese higher education institutions.

Key words: scientific and methodological approaches, systematic approach, professional training of future teachers, professional competence of future calligraphy teachers.

УДК 378. 147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/62.2.22>

Ян Хунхао,

аспірант кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сьогодні у Китайській Народній Республіці (КНР) якість освіти визнана одним з найважливіших загальнонаціональних пріоритетів розвитку економіки та суспільства. Науковий інтерес до дослідження підготовки педагогічних кадрів у Китаї обумовлений завданнями державної політики у сфері освіти, що спрямована не тільки на оновлення її змісту й організацію навчального процесу відповідно до сучасних науково-технічних досягнень, професійну підготовку фахівців за стандартами

найкращих світових практик, але й на створення умов для розвитку особистості, творчої самореалізації кожної людини. Провідна роль у цьому належить педагогу, саме тому особливо важливим є професійний розвиток учителів-практиків, зокрема вчителів каліграфії як джерела народної мудрості та історичної основи китайської освіти.

Каліграфія є важливою частиною китайської культури, традиційною формою мистецтва китайського народу, що було утворене понад 2 тисячі років тому. Ієрогліфи в каліграфії виступають

у якості об'єкта виразу, з їх розвитком каліграфія перетворилась на чудовий художній стиль, який має також велике практичне значення та унікальні естетичні характеристики. Навчання каліграфії надає можливість використовувати освіту як засіб здобуття певних художніх знань та навичок, розвитку та поширення художньої культури. У той же час це можливість використовувати мистецтво як засіб виховання в учнів моральних почуттів, естетичних здібностей, розвивати інтелект і творчі здібності, досягаючи загального педагогічного ефекту. Тому цінність каліграфічної освіти є насамперед цінністю естетичною, заснованою на потребах суспільства. Розвиток каліграфії у Китаї позиціонують як одну зі стратегій зміцнення країни через культуру. А цей розвиток є можливим тільки за умов наявності професійно компетентних вчителів каліграфії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В останні 20 років китайська освіта завдяки використанню позитивного світового досвіду, законодавчій та фінансовій підтримці уряду разом з одночасною системою контролю державних органів управління освітою випередила за багатьма показниками пострадянські країни в системі середньої та вищої освіти [1, с. 48]. Але разом з цим, як зазначають науковці, зміст та форми професійно-методичної підготовки майбутніх учителів не «встигають» за реформами як загальної, так і педагогічної освіти. Науковці Тан Цзін і Цінь Юнсянь вказують на існуючі загальні проблеми сучасних навчальних програм педагогічних закладів, до яких відносять у першу чергу великий обсяг базових курсів та недостатність спеціалізованих педагогічних дисциплін [6, с. 95–96].

Професійна підготовка майбутніх учителів каліграфії у КНР багато у чому пов'язана зі складнощами педагогічної освіти у КНР взагалі. Китайські науковці зазначають, що найважливішою проблемою, яка впливає на якість підготовки майбутніх вчителів, є нераціональність змісту існуючих навчальних програм у педагогічних закладах освіти, повільне оновлення їх матеріалів, застаріння методів навчання, ослаблення ланки навчальної практики [5, с. 99].

Результати опитування та інтерв'ювання молодих учителів, проведеного китайським дослідником С. Гу, вказують на такі проблеми у їх підготовці у ЗВО, як, по-перше, переважно теоретичний чи абстрактний ніж практичний характер педагогічних курсів, що не має безпосереднього відношення до викладання в цій галузі знань, а по-друге, надто короткий термін педагогічної практики [4, с. 72].

Отже, процес формування професійної компетентності майбутніх учителів є дуже актуальною, але ще недостатньо вивченою проблемою.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на інтерес вчених до професійної підготовки майбутніх учителів у КНР,

цей процес ще потребує цілеспрямованих та ретельних досліджень. Особливим є з цієї точки зору процес професійної підготовки вчителів каліграфії, тому що здебільшого науковці у своїх дослідженнях звертають увагу на формування у майбутніх вчителів саме фахової компетентності (каліграфія), а не педагогічної компетентності. Тому першим кроком на шляху наукових розвідок щодо перспектив вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів каліграфії у закладах вищої освіти КНР ми вважаємо дослідження феномену «професійна компетентність майбутніх учителів каліграфії».

З огляду на вищезазначене сформульована **мета статті**, що полягає у визначенні поняття «професійна компетентність майбутніх учителів каліграфії» та виокремленні її структурної складової.

Виклад основного матеріалу. Професійна компетентність педагога найчастіше визнається вченими як складний комплекс професійних та особистісних характеристик, якостей, загальної культури та кваліфікаційних знань, умінь, методичної майстерності, гармонійна інтеграція яких забезпечує ефективне виконання завдань і обов'язків педагогічної діяльності в закладі освіти, є показником та основним критерієм його відповідності професійній діяльності (В. Аніщенко, В. Баркасі, С. Здіорук Л. Карпова, В. Ковальчук, Г. Кошонько, О. Овчарук, В. Саюк, С. Скворцова, Л. Хоружа, Т. Ціпан та інші). За поглядами прихильників іншої наукової позиції зазначене поняття трактується як здатність педагога до виконання певного комплексу професійних функцій і завдань на основі оволодіння цілісною системою знань, умінь і навичок, гуманістичних цінностей, ідеалів і педагогічної свідомості (М. Пальчук, І. Проценко, С. Пухно, М. Томашівська С. Трачук та інші). Існує думка, за якою педагогічна компетентність учителя позиціонується як єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності; особистісні можливості педагога, що дозволяють йому ефективно й самостійно досягати поставлених цілей освітнього процесу (О. Жигайло, Н. Мойсеюк, Д. Пеньковець та інші). Також деякі науковці (Н. Болюбаш, Л. Коваленко, О. Локшина, Т. Собченко, В. Цісарук, І. Цісарук) вважають, що професійна компетентність майбутнього вчителя характеризує його потенційні можливості, що дозволяють ефективно вирішувати завдання педагогічної діяльності, і є результатом засвоєння професійних компетенцій, сукупність яких задає конкретні цільові освітні орієнтири в процесі здійснення підготовки фахівців педагогічного профілю.

Китайські дослідники (Чжан Лун, Лі Йіхуй, Ван Кай, Чжан Цзе, Ву Юде, Цюньчао Сю) здебільшого характеризують професійну компетентність педагога як комплекс професійних знань та умінь

вирішення професійних завдань, розвинених внутрішніх особистісних якостей, прагнення до власного професійного самовдосконалення й особистісної самореалізації, що забезпечують формування вчителя як суб'єкта професійної діяльності. Ген Янь, Ши Янь Цзе вважають, що професійна компетентність учителя відображає його теоретичну, практичну і методичну підготовленість, здатність до їх творчої реалізації в різних соціальних ситуаціях практичної професійної діяльності [3, с. 62].

Ван Чжо і Ян Цзяньюнь наполягають на тому, що професійна компетентність вчителів є складовим компонентом їхньої загальної культури та пов'язана з психологічними компетенціями, які вчителі набувають у педагогічній освіті та освітній практиці, причому якщо професійні знання та вміння, цінності та «етичний дух» є основою професійної поведінки вчителів, то «освітній професійний дух» є рушійною силою та керівною системою професійної поведінки вчителів [7].

Загальна мета формування професійної компетентності майбутніх учителів каліграфії полягає в підготовці фахівців, яких характеризує комплекс розвинених спеціальних здібностей і педагогічних якостей, які були б здатні забезпечити найвищі результати у навчанні каліграфії та естетичному вихованні школярів. Такі вчителі повинні володіти фаховими й функціональними знаннями, вміннями й навичками, бути вмотивованими, мати професійну та загальну ерудицію, ціннісні орієнтації й значущі особистісні якості, спрямовані на досягнення ефективного результату в педагогічній діяльності з навчання цього виду мистецтва, забезпечувати емоційно-духовне виховання кожного учня.

Спираючись на здійснений аналіз наукових точок зору на розуміння поняття «професійна компетентність учителя» та особливості професійної діяльності педагога з каліграфії, визначимо професійну компетентність майбутнього вчителя каліграфії як інтегровану професійно-особистісну характеристику, провідною якістю якої є практична готовність фахівця до реалізації професійної естетично-педагогічної діяльності з навчання каліграфії на основі інтеграції психолого-педагогічних і спеціальних здібностей, здобутих професійних знань, умінь і навичок, накопиченого досвіду.

Теоретичним підґрунтям для визначення структури професійної компетентності майбутніх вчителів каліграфії з метою подальшого вдосконалення процесу її формування нами обрано системний підхід. Він лежить в основі всіх системних педагогічних досліджень як «спосіб наукового пізнання та осмислення філософських категорій «система», «елемент», «структура», «частка», «ціле» тощо в педагогічному руслі і дозволяє скласти цілісне, інтегроване уявлення про досліджуваний об'єкт – матеріальний або ідеальний» [2, с. 43]. Системний

підхід в педагогіці обґрунтовує системно-цілісну природу педагогічних явищ і процесів, відображає їх загальний зв'язок і взаємообумовленість, спрямовує дослідника на необхідність аналізу явищ життя як систем, що мають визначену структуру і підпорядковані певним законам функціонування.

З позицій системного підходу професійна компетентність майбутніх учителів каліграфії постає як особлива цілісна багатокомпонентна функціональна система, чинники якої є взаємодоповнюючими та взаємозалежними. У контексті дослідження системний підхід дає змогу визначити основні взаємодіючі компоненти системи формування професійної компетентності майбутніх учителів каліграфії, забезпечує пошук оптимальних поєднань педагогічних засобів, форм і методів з урахуванням провідних освітніх тенденцій та суспільних запитів до підготовки сучасних учителів і дослідити її як цілісну систему, компонентами якої є мета, зміст, етапи, технології і результати професійної підготовки.

Проаналізувавши думки науковців, висловимо свою позицію щодо структури професійної компетентності майбутніх учителів каліграфії. Вважаємо, що найповніше сутність досліджуваного поняття розкривають такі компоненти: особистісний, когнітивний та професійно-діяльнісний. Розглянемо особливості кожного з цих компонентів.

До особистісного компоненту структури входять такі складники, як професійно значущі якості особистості, ціннісні та мотиваційні константи. До професійно значущих для майбутнього вчителя каліграфії якостей особистості ми відносимо духовну культуру, відповідальність, працездатність, дисциплінованість, організованість, ініціативність, гнучкість і критичність мислення, розвиненість уяви, здатність до самоаналізу, впевненість у собі, вміння визначити мету й обрати шляхи її досягнення, наполегливість, відповідальність тощо. Ціннісний показник характеризується ціннісними орієнтаціями особистості, що є важливими елементами її внутрішньої структури та формуються у процесі отримання її життєвого досвіду індивіда. Головними цінностями, якими повинен керуватися у своїй діяльності вчитель, є цінності етичного порядку (чесність, порядність, непримиренність до несправедливості); міжособистісного спілкування (гуманізм, вихованість, чуйність); професійної самореалізації (прагнення до активності в оволодінні професійною діяльністю, ціннісне ставлення до педагогічної праці); індивідуальні цінності (незалежність, соціальна відповідальність, конформізм). Такі ціннісні установки забезпечують розуміння педагогом необхідності у власному фаховому становленні, чітке усвідомлення свого професійного призначення. Мотиваційний складник включає в себе мотиви, потреби, що стимулюють постійний інтерес до отримання знань

і вмінь, до професійного розвитку, самовдосконалення у професійній сфері, прагнення до постійного творчого зростання, задоволення від заняття педагогічною діяльністю, від спілкування з учнями. Мотиваційні орієнтири мають фундаментальне значення у формуванні професійної компетентності, оскільки сприяють свідомому засвоєнню знань та вмінь у процесі професійної підготовки.

Когнітивний компонент представлений сукупністю професійно значущих знань і вмінь, необхідних для здійснення педагогічної діяльності з навчання каліграфії (знання каліграфії, китайської історії, культури та мистецтва, психологічні, педагогічні, методичні знання, теоретичні основи організації й управління навчальним процесом, універсальні способи пізнання та практичної діяльності тощо). Провідну роль при цьому відіграє не тільки обсяг знань, але й їх систематичність, точність, рухливість, адже успішними у практичній діяльності фахівця роблять керованість і мобільність знань, гнучке пристосування до умов праці. Оволодіння фундаментальними знаннями передбачає перетворення структури і змісту наукового знання, встановлення таких зв'язків між навчальними дисциплінами, що дозволяють формувати в майбутніх учителів цілісне уявлення про педагогічну діяльність, що підвищує ступінь застосування знань, активне їх використання. Тому студент повинен оволодівати як програмним, так і додатковим матеріалом, що дозволить підвищити загальну ерудицію, інформованість у різних наукових сферах, зробити його компетентним фахівцем. Від майбутніх учителів каліграфії перш за все очікують знання каліграфії, нових методик її викладання, застосування сучасних методів і технологій мистецької освіти тощо.

До складу професійно-діяльнісного компонента ми відносимо функціональну, комунікативну та рефлексивну складові, тобто ті, у яких відображаються зовнішні (предметні) уміння, дії, що можна спостерігати. Функціональний показник відображає сукупність умінь і навичок, необхідних для практичного вирішення навчальних і виховних задач у сфері майбутньої професійної діяльності, здатність до організаційно-управлінської діяльності та спеціальних задач – зображення ієрогліфів за допомогою різних технік. Комунікативна складова – це взаємопов'язані групи перцептивних умінь, власне умінь спілкування (вербального) та умінь і навичок педагогічної техніки. Вона характеризується уміннями та здатностями до ефективної комунікації з учнями, їх батьками, з колегами та оточуючими людьми. Важливим є також вміння педагога донести знання, адаптуючи способи та форми їх презентації до рівня розвитку та сприйняття учнів, вміння чітко та доступно висловлювати свої думки, використовуючи як вербальні, так і невербальні способи вираження. Рефлексивна

складова передбачає здійснення вчителем контрольної-оцінної діяльності, спрямованої на себе, на осмислення і аналіз власних дій. Вона включає готовність до самооцінки, самоаналізу, саморегуляції, здатність до педагогічної рефлексії, тобто до аналізу та цілісної оцінки своєї роботи з метою вдосконалення професійних якостей та формування траєкторії їх розвитку. Вона є регулятором особистісних досягнень, пошуку особистісних смислів у професійній діяльності, спонуканням до самопізнання, професійного зростання, вдосконалення майстерності, формування індивідуального стилю роботи.

Отже, професійна компетентність має комплексний характер, поєднує знанієво-функціональні та особистісні характеристики фахівця, що забезпечують його ефективність, конкурентоспроможність та впевненість у собі як професіоналі. Інтегральна структура професійної компетентності вчителя каліграфії забезпечується комплексом загальних і спеціальних знань, умінь і навичок, професійно важливих особистісних якостей, здібностей, мотивів, прагнень, а також володінням мистецтвом каліграфії як сферою й засобом здійснення професійної діяльності.

Висновки. Професійна підготовка майбутніх учителів каліграфії повинна бути спрямована на підготовку висококваліфікованих фахівців з глибокими знаннями та стійкими професійними навичками в галузі каліграфії, інноваційними здібностями, широкими культурними перспективами, а також високими особистісними якостями, здатних виконувати роботу з теоретичних досліджень, вивчення, створення, застосування та оцінювання каліграфії. Майбутні учителі каліграфії повинні знати наукову теорію та методи навчання каліграфії, бути здатними до застосування інформаційних технологій, компетентним у викладанні каліграфії в різних школах, мати високу культурну грамотність, вміти читати тексти, написані стародавньою китайською мовою, володіти основними методами пошуку інформації; розуміти теоретичну динаміку та тенденції розвитку своєї професії.

Запропонована нами компонентна структура професійної компетентності майбутніх учителів каліграфії дає змогу розкрити внутрішню будову професійної компетентності, демонструє природу її суттєвих характеристик та органічний взаємозв'язок структурних компонентів. Професійна компетентність учителя каліграфії, що включає особистісний, когнітивний, професійно-діяльнісний компоненти, відображає його готовність до професійно-педагогічної діяльності у вирішенні педагогічних завдань у процесі навчання учнів каліграфії.

Перспективу наших подальших досліджень бачимо у розробці методик професійної підготовки майбутніх учителів китайської каліграфії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лунячек В.Е. Сучасна освіта Китаю: проблеми і перспективи розвитку. *Постметодика*. 2013. № 1. С. 47-54.
2. Наукові підходи до педагогічних досліджень: колективна монографія / [за заг. ред. д. пед. наук, проф., чл.-кор. НАПН України В.І. Лозової]. Харків: Вид-во А.П. Віровець «Апостроф», 2012. 348 с.
3. Трачук С., Пальчук М., Ген Янь, Ши Янь Цзе. Складові професійної компетентності вчителів фізичної культури Китаю. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2022. Вип. 3. С. 59-63.
4. Guo S. Exploring Current Issues in Teacher Education in China. *Alberta Journal of Educational Research*. 2005. Vol. 51 (1). pp. 69-84.
5. Wang Xiaocheng, Che Lina. Responsibility and Mission of Local Normal University: Based on the Survey Research on Teacher Education of Shandong Normal University. *Journal of Shandong Normal University (Humanities and Social Sciences)*. 2016. No 2. pp. 84-102.
6. 谭静, 覃永县. 师范生教学技能培养的问题与对策: 以小学教育语文教育方向本科专业为例. *河池学院学报*. 2012. (32 (3)). 94-98页.
7. 王卓, 杨健云. 教师专业素质内涵新诠释. *教育科学*. 2004. (5), 52页.